

ATGET 1856—1927

□ DOOR MAUD KOK □

NDERGEDOKEN en verzonken; juichend zich verloren; stil doch vol spanning, hij, trillend tot het doel.

Een bezetene en een ontroerde, middenin het bewogene leven van Parijs.

Met weinige technische middelen toegerust beeldt hij de werkelijkheid en wat daarbuiten ligt; doet hij de grenzen wijken, ziet hij met visionairen blik het nuchterste gebeuren in het wonderlijke verband tot de eeuwigheid. Dit realiseert hij met het eenvoudige middel van een phototoestel.

Overal vindt hij de kern der dingen; ontroerend mooi, vol diepe bewogenheid. In straattaafreelen, in hooge stapels eetwaar in de hallen, in bloeiend ooft en zilverblanke vischstillevens; midden op straat, in de achterbuurten, in de rue de Mouffetard, in de huizen en in étalages, in de oude voertuigen van Parijs eerst en later in de allermooiëste; in de gevels en op binnenplaatsen, overal heeft hij iets wonderlijks gezien en vastgelegd.

Zijn leven moet geweest zijn vol brandende verrukkingen om schoonheid, een meewarig sarcasme tegen verstarring, bewustwording van den invloed van een telkens herhaald gebaar, van massawerking en rythme.

In meer dan tienduizend photo's heeft hij zijn zwerversleven door Parijs bestendigd. Zonder pretentie, zonder etiket van artiest trok hij er op uit. Voor hen, die nu, na zijn dood dit werk overzien, blijft de overtuiging dat een mensch is heengegaan, één met een fellen blik en de hevige beslotenheid om niets van zijn visie der vergetelheid prijs te geven.

In 1890 ongeveer is hij met dit werk begonnen. Door hel en hemel is hij gegaan, met stille nauwgezetheid heeft hij vastgelegd, heeft hij gezien en getuigd.

Daar hij in een havenstad geboren en reeds heel jong wees is, wordt hij matroos. Het leven op zee kan hem echter geen voldoening hebben gegeven. Waarvoor zou hij ook reizen, die in één stad een wereld vond.

Spoedig zegt hij de zee vaarwel, wordt comédiant bij een reizende troep die in de banlieue van Parijs speelt. Toen reeds moet hij de krotten en gribussen der voorsteden ontdekt hebben, waar hij later steeds zou terugkeeren om te bestendigen wat hem niet verloren kon gaan.

In dezen tijd heeft hij zijn vrouw ontmoet die hem door de jaren heen een trouw kameraad zou zijn.

Op den duur levert het tooneel niet genoeg op. Nog eenigen tijd teert hij met zijn gezellin op wat overgespaarde penningen; daarna begrijpt

hij dat hij den wissel moet overhalen en een ander beroep moet kiezen. Zal hij schilder worden, evenals zijn weinige vrienden? Hij, die daar een open oog en een levendige belangstelling voor heeft — en ook talent.

Heeft hij dit onderschat?

Achttte hij het niet mogelijk om zelfs met talent van zijn kunst te leven? Of ziet hij de onmogelijkheid om alles vast te leggen wat op hem aandringt? Acht hij het leven te kort om alles te grijpen wat niet onverwoord voorbij kan gaan? Men is geneigd het laatste te denken.

Hij wordt fotograaf.

Meer en meer beginnen ze hem te kennen, de schilders, de beeldhouwers, die komen kijken naar die wonderlijke photo's en de meest begaafden zien het wel, dat daar juist de visie is die zij misschien missen, die hem tot kunstenaar stempelt, ondanks het mechanische van dit vak.

Hij krijgt bestellingen, verkoopt geregeld; hij is gelukkig omdat hij leeft van het handwerk dat zijn ziel bezit. Hij althans denkt nooit aan wat hij, misschien, had kunnen zijn.

Bij ons, als de vele photo's door onze handen glijden, doemen namen op van de grootsten: Rousseau le douanier, Utrillo, maar ook oudere meesters schijnen vertegenwoordigd en jongeren tevens. Zelfs de jongste filmtechniek, de modernste proeven van Man Ray of Desnos zouden hem niet vreemd zijn; Lacombe's „Zone” is door Atget geïnspireerd.

Zoo greep hij terug en was zijn tijd vooruit.

De oorlog brengt een stilstand in zijn werk, hij verkoopt niet meer. Moeilijker en zwaarder wordt het leven. Hij voelt zich oud worden, doch verliest den moed niet.

Een deel van zijn fonds verkoopt hij aan „Les monuments historiques”; het zijn de oude gevels van Parijs en weinige ontbreken.

Drie en tachtig jaar oud, sterft zijn vrouw. Onoverkomelijk drukt hem dit leed. Toch gaat hij nog uit, geeft zijn werk niet op, al valt hem dit zwaarder om het eenzame terugkeeren.

Ook zijn leven is nu weldra uitgedoofd.

4 Augustus 1927 sterft hij; zijn vrienden komen te laat; de dood heeft hem toch nog verrast. De laatste twintig levensjaren heeft hij zich slechts gevoed met melk, brood en suiker. Meer scheen hem overbodig, meer achtte hij vergif.

Een monument heeft hij achtergelaten dat sterker werd dan hijzelf, dat hem te boven en te buiten is gegaan.

* * *

De verfijning van de zintuigelijke vermogens heeft een over-en-weer ineengrijpen van associatieve gewaarwordingen gebracht. In het klinker-

sonnet van Rimbaud is dit verschijnsel voorgoed vastgelegd. De ontwikkeling der techniek is verder gegaan. Dank zij haar is de zintuigelijkheid boven zichzelf uitgegroeid.

Cocteau, de dichter met de geniale aanloopen, met het vermogende beelden van geest en zinnen als hevige gewaarwordingen in zijn lezers te doen reflecteeren, beschreef tijdens den oorlog, in een gedicht, hoe de zenuwen in de vingertoppen tot de spitsen van zijn vliegtuigvleugels schenen uitgebreid.

In de laatste jaren werd, Léger schreef er onlangs over in het tijdschrift „Actualités”, het oog het voornaamste orgaan, met de honderden verantwoordelijkheden. En hij laat er op volgen: „Wij zijn in een tijdvak waarin het ding, de dingen, tot hun recht gebracht worden.” Dit ziet hij als de meest kenmerkende gebeurtenis van dezen tijd.

Wij denken daarbij in de eerste plaats aan het filmtoestel. Hoezeer heeft deze techniek zich den laatsten tijd ontplooid. Maar zooals het bewegende beeld aan het stille nieuwe waarden geeft, zoo is de film uit een zeker zien van de werkelijkheid, uit een bepaalde wijze van de werkelijkheid vast te leggen, ontstaan.

Het ding, de dingen waarvan Léger sprak, zijn door Atget op zijn eigen en indringende wijze gezien.

Hiermee heeft hij de „nieuwe zakelijkheid,” die tegenwoordig in schilderkunst en tooneel een groote plaats inneemt, ingeleid.

De eenzame Atget ging van geen enkele vooropgezetheid uit. Voor hem gold stellig dat het oog het voornaamste orgaan is. Voor de werkelijkheid was hij enkel oog. Hij zag anders dan wij, hij zag tegen de dingen aan, zooals een krekel tegen halmen ziet.

De hernieuwing van alle waarden, door de film gebracht en bekrachtigd, was voor Atget's zinnend en zoekend oog werkelijkheid geworden.

Tegenwoordig onderscheiden we gezichten in al dan niet fotogenieke. Atget paste dit op de roerloze werkelijkheid toe. Het vervaarlijke levensprobleem zelf werd daarmee onbewust door hem gesteld. Want deze van het leven afgewende werd eer door de dingen, dan door de menschen geboeid.

Men kan dit proces op de wijze der expressionisten zien. Atget vond in die dingen de harmonie van het eigen zwervende ik. Geadeld werden ze door wat zijn schoonheidsliefde of drang naar binding van het verbrokkelde erin had neergelegd. De romantische schilderachtigheid ging hij voorbij.

De open étalages, de nederige binnenhoven, de stille levens van waarlijk stille levens spraken tot hem; een koetsier, een scharenslijper, een straatveger.

Zoo werd zijn phototoestel hem een tooverdoos, die de troebele dingen verhelderde en het krachtens eigen aard rusteloze bestendigde.

Ook voor hem schreef Léger: „Een schoen, mooi als een schilderij.”

BINNENOF TE PARIJS.

IN DE RUE MOUFFETARD.

De dingen dienen den aanblik van de straat. In de uitstalkasten, in de winkels vereenzaamd, verpersoonlijkt men ze.

Alle onderdeelen komen in het geheel tot hun recht.

„On fait utile et on fait beau.”

Bérénice Abbott, die hem in zijn laatste levensjaren wel bezocht, is in het bezit van het grootste deel van zijn fotocollectie. (Slechts de „Monuments historiques” werden door de stad Parijs gekocht). Daar ze zelf een artieste is in het photovak, zijn ze in waardige handen overgegaan. Toch is het onuitsprekelijk jammer dat dit „document humain” nu slechts voor een kleinen kring van belangstellenden toegankelijk is.

Of het boek dat Paul Claudel binnenkort over Atget doet verschijnen Parijs nog tot inzicht brengt? Anders moet gevreesd worden dat de geheele collectie voorgoed in Amerikaansche handen blijft en voor Europa verloren is.

